

ЧАН ТХІ Суєн,

аспірантка кафедри загального та слов'янського мовознавства Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; Французький бульвар, 24/26, м. Одеса. 65058, Україна; тел.: +38 067 8950289; e-mail: tranthixuyen12sls@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-0530-2668

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ ЧИНОВНИКІВ У РОМАНІ Ф. М. ДОСТОЄВСЬКОГО «ІДІОТ»

Анотація. Основна *мета* цього дослідження — проаналізувати майстерність Ф. М. Достоевського у зображенні за допомогою одиниць мови невербальних засобів комунікації та реалізації соціального статусу чиновників у романі «Ідіот». **Об'єктом** вивчення є мовні одиниці, що вказують на поведінку чиновників різних рівнів: високого (генерала Івана Федоровича Єпанчина), середнього (Гаврила Ардаліоновича Іволгіна) та низького (Лук'яна Тимофійовича Лебедева). **Предмет** аналізу — спільні та відмінні риси невербальної комунікації зазначених чиновників і способи характеристики спільного та відмінного в їхньому соціальному статусі. У **результаті** проведеного аналізу системи опису невербальних засобів комунікації персонажів зі статусом державного чиновника, яку представив Ф. М. Достоевський, у роботі встановлені жести й міміка, що характеризують генерала Івана Єпанчина та членів його родини (манірність, дотримання статусних норм пристойності, здатність критично мислити, допитливість); чиновника Гаврила Іволгіна (амбітність, нещирість, неввічливість, недовіра, іронічність, агресивність); чиновника Лук'яна Лебедева (услесливість, нестриманість, нечесність). У статті зроблено **висновки**, що опис невербальної поведінки персонажів художнього твору має важливе значення в експлікації їхнього соціального статусу, приховуючи частину підтекстової інформації. За допомогою жестів і міміки персонаж стає впізнаваним. Ф. М. Достоевський пристосовує наявні у комунікативній поведінці людей паравербальні засоби до характерних особливостей, життєвої позиції кожного свого персонажа, його ролі в художньому творі.

Ключові слова: невербальні засоби, комунікація, жест, міміка, соціальний статус, чиновник, літературний персонаж, Ф. М. Достоевський.

Постановка проблеми. Невербальні мовні засоби мають велике значення у повсякденній комунікації людини і, як наслідок, у художній дії, яка відображає життя та комунікацію людини. Визначення невербальної комунікації включає поділ лінгвістичної системи на вербальну та невербальну. Невербальні аспекти лінгвістики активно вивчають у світі лише з 1960-х років. Актуальність вивчення зумовлена двома чинниками. По-перше, багатий та різноманітний матеріал, що описує невербальні засоби комунікації персонажів у художніх творах, вивчено лише частково. Уважне прочитання текстів переконує в тому, що невербальний аспект комунікації представлено літературними класиками системно, оскільки відіграє важливу роль у розумінні задуму авторів у зображенні характеру, способу мислення, дій персонажів. Виявлення й опис цієї системи збагачує вчення про ідіостиль авторів і дає змогу глибше зрозуміти авторський задум твору. По-друге, діалектичні процеси розвитку вказують на те, що суспільство, яке не вміє критично підходити до помилок своїх попередників і не повторювати їх, завжди програє своїм конкурентам у боротьбі за соціальну першість. Отже, аналіз невербальної поведінки людини у суспільстві та реакція інших членів суспільства на ті чи інші вчинки, на поведінку в цілому має важливе значення для вирішення проблем соціального виховання [11]. Особливо важливим є аналіз та зіставлення як вербальної, так і невербальної комунікації людей, які виконують суспільно значущі соціальні ролі. Серед персонажів роману Ф. М. Достоевського «Ідіот» є кілька типів державних чиновників, яких автор реалістично «змалював» з представників чиновництва своєї епохи, правдиво показавши різні типи російських державних службовців. Вивчення їхньої невербальної комунікації представляється нам цікавим і важливим для подальшого зіставлення з поведінкою держслужбовців нашої епохи та розробки алгоритмів невербальної комунікації зразкового представника державної влади.

Зв'язок із попередніми та суміжними дослідженнями. Вивченню ролі невербальних засобів у тексті художнього твору присвячено роботи багатьох дослідників, серед яких В. І. Адакаова [1], І. О. Голованова [2], О. А. Зуєва [4], Ю. В. Іванова [5], Н. В. Накашидзе [7] та ін. У художньому тексті парамовні засоби виокремлюють на підставі парафонічних явищ, які визначають характерні риси голосу, тобто специфіку вимови звуків, додаткові призвуки, тривалість пауз у мовленні. Засобами кінесики є жести, міміка, хода, поза, будь-який рух тіла [6, с. 453–501]. Сьогодні серед паралінгвальних засобів комунікації прийнято виокремлювати компоненти трьох рівнів: 1) універсальні (притаманні всім мовцям); 2) етнолінгвістичні (притаманні особам, що входять до певної етнокультурної групи); 3) ідіолектні (індивідуальні особливості мовлення, що залежать від особистих психологічних і соціальних характеристик мовця — його статі, віку, освіти, соціальної приналежності, рис характеру і т. п.). Отже, паралінгвальні засоби не тільки доповнюють зміст висловлювання, а й несуть у собі інформацію про мовця [8]. На нашу думку, соціальні характеристики комунікантів мають представляти самостійний рівень засобів невербальної комунікації, оскільки гендерні, вікові, професійні, конфесійні та деякі інші соціальні фактори можуть виявлятися в ній не лише індивідуально, відбиваючи ідіолект комуніканта, а й колективно, відбиваючи *візуальні* (міміка, жести, рухи тіла, хода, рухи очей, їх вираження і под.), *ольфакторні* (перцептивні засоби комунікації: приємні та неприємні запахи навколишнього середовища, а також природні та штучні запахи людини), *проксе-мічні* (особливості вибору місця та часу комунікації), деякі інші невербальні засоби комунікації, що характеризують певну соціальну групу, той чи інший соціальний статус особистості комуніканта.

Формулювання завдань дослідження. Головна мета нашого дослідження — проаналізувати майстерність Ф. М. Достоевського у зображенні за допомогою одиниць мови невербальних засобів комунікації та реалізації соціального статусу чиновників у романі «Ідіот». Об'єктом вивчення є мовні одиниці, що вказують на поведінку чиновників різних рівнів: високого (генерала Івана Федоровича Єпанчина), середнього (Гаврила Ардаліоновича Іволгіна) та низького (Лук'яна Тимофійовича Лебедева). Предмет аналізу — загальні та особисті риси невербальної комунікації зазначених чиновників, що характеризують спільні та відмінні якості їхнього соціального статусу.

Виклад основного матеріалу. Особливості невербального спілкування, які часто спостерігаємо в поведінці *генерала Івана Федоровича Єпанчина*, чиновника вищої ланки, та членів його сім'ї — *похмурі обличчя, похмурі брови, знизування (підкидання) плечима* — свідчать про вміння без слів висловлювати відмову, неможливість виконання чийогось прохання або надання відповіді на будь-яке питання і здивування в тому, що це прохання або питання взагалі було звернено на їхню адресу. Наприклад: (1) *Прошло всего две недели, и что-то вдруг опять изменилось, генеральша нахмурилась, а генерал, пожав несколько раз плечами, подчинился опять «льду молчания»* [3, с. 101]. (2) *Что делать — судьба! — вскидывал плечами генерал, и долго ещё он повторял это полюбившееся ему словечко* [3, с. 287].

Низка індивідуальних особливостей манери спілкування генерала Єпанчина свідчить про його людські якості та життєві пріоритети (чесність, порядність і шляхетність у відносинах з людьми; скромність; вміння мовчати; вміння відповідати на особисту образу; тупість розуму; прагнення до накопичення грошей заради збереження свого соціального статусу). Ці особливості помічає та майстерно вималює Ф. М. Достоевський. Генерал Єпанчин, багатий і шанований у петербурзькому світі, народився в бідній сім'ї, однак був безперечно і з повагою прийнятий скрізь: (3) *«Уважения он и заслуживал: во-первых, как человек богатый и «не последний»; во-вторых, как человек впо-*

дне порядочный, хотя и не далёкий. Но у него, как и у большинства людей, одной из главных целей которых является накопление, нажива денег, наблюдалась некоторая тупость ума. Однако генерал обладал манерами порядочного человека, был скромен, умел молчать и, в то же время, не давал «наступать себе на ногу». И не только в связи со своим генеральским статусом, но и как настоящий честный и благородный человек. Важнее всего было то, что он был человек с сильною протекцией» [3, с. 358]. Коли генерал Епанчин уперше побачив князя Мишкіна, він дивився на нього допитливо, критично оцінюючи. Так зазвичай дивиться на незнайому людину багатій, що має високий соціальний статус: (4) «Генерал, Иван Фёдорович Епанчин, стоял посреди своего кабинета и с **чрезвычайным любопытством смотрел на входящего князя, даже шагнул к нему два шага... Генерал чуть-чуть было усмехнулся, но подумал и приостановился; потом ещё подумал, прищурился, оглядел ещё раз своего гостя с ног до головы, затем быстро указал ему стул, сам сел несколько наискось и в нетерпеливом ожидании повернулся к князю»** [3, с. 13]. Жест цілування руки, характерний для представників високих соціальних верств, часто зустрічаємо в описах невербальної комунікації членів родини генерала Епанчина: (5) «Подойдя поздороваться с супругой и поцеловать у ней ручку, он (генерал Епанчин) заметил в лице её на этот раз что-то слишком особенное. <...> Дочери подошли с ним поцеловаться; тут хотя и не сердились на него, но всё-таки и тут было тоже как бы что-то особенное» [3, с. 39].

Гаврило Ардалионович Иволгин (Ганя) — молодий бідний дворянин, який є амбітним чиновником середньої ланки. Він ще не навчився приховувати свої недоліки, які впізнаються завдяки особливостям невербальної поведінки персонажа. Ганю відрізняють злий погляд, нещира посмішка, що виражає глузування, іронію чи недовіру, інтригу, та грубі жести. Так, зображуючи погляд, усмішку Гані, Достоевський зазначав: (6) «В переднюю вдруг вошёл молодой человек, с бумагами в руках. Камердинер стал снимать с него шубу. Молодой человек **скосил глаза на князя... Гаврилу слушал внимательно (камердинера) и поглядывал на князя с большим любопытством... Только улыбка его, при всей её любезности, была что-то уж слишком тонка, зубы выставлялись при этом что-то уж слишком жемчужно-ровно; взгляд, несмотря на всю весёлость и видимое простодушие его, был что-то уж слишком пристален и испытующий»** [3, с. 12]. (7) «Гаврило Ардалионович молчал и **смотрел презрительно»** [3, с. 266]. (8) «— Удивительно, — сказал Ганя, — и даже с сознанием своего назначения, — **прибавил он, смеясь насмешливо»** [3, с. 18].

Гаврило Ардалионович, як і інші чиновники, незважаючи на молодий вік, уже встиг усвідомити, як влаштовані чиновницькі корупційні схеми, та полюбити «легкі» гроші. Побачивши пачку купюр, що горять, він намагався, як міг, стримувати свої переживання, але все ж таки знепритомнів від усвідомлення такої втрати: (9) «Ганя, во фраке, со шляпой в руке и с перчатками, стоял перед нею молча и **безответно, скрестив руки и смотря на огонь. Безумная улыбка бродила на его бледном как платок лице. Правда, он не мог отвести глаз от огня, от затлевшейся пачки; но, казалось, что-то новое вошло ему в душу; как будто он поклялся выдержать пытку; он не двигался с места; через несколько мгновений всем стало ясно, что он не пойдёт за пачкой, не хочет идти»** [3, с. 96]. (10) «Ганя с силой оттолкнул Фердыщенко, повернулся и пошёл к дверям; но, не сделав и двух шагов, **зашатался и грохнулся об пол. — Обморок! —** закричали кругом» [3, с. 97]. Отже, бажання приховати хвилювання та переживання з приводу втрати великої кількості грошей призвело до непритомного стану цього молодого чиновника середньої ланки.

Поміж другорядних персонажів, без яких опис соціальної системи Росії останньої третини XIX століття був би неповним, представлено образ дрібного чиновника, **Лук'яна Тимофійовича Лебедева** [10], соціальний статус якого Ф. М. Достоевський характеризує так: (11) «...нечто вроде заскоружлого в подьячестве чиновника» [3, с. 109]. Аналізуючи його вербальну і невербальну поведінку, можна зробити висновок про те, що це людина нечесна, хитра, улеслива, підлабузник, обманщик. Його погляд і інтонація мовлення нещирі, підлесливі, жести улесливі. Коли Лебедев опиняється перед людиною з вищим соціальним статусом та/або перед багатієм, його гнів перетворюється на улесливість: (12) «**Лебедев подобострастно и жадно продолжал засматривать ему в глаза... — Равнодушны уж очень стали-с, хе-хе! — подобострастно осмелился он заметить»** [3, с. 109–111]. Під час розмови він постійно сплескує руками, манерно тиснеться і кривляється: (13) «— **А теперь миллиончик с лишком разом получит приходится, и это, по крайней мере, о, господи! — всплеснул руками чиновник»** [3, с. 4]. Така відверто лестива міміка та жестикуляція не залишаються непоміченими: (14) «**Лебедев закривлялся и закоробился. <...> — Лебедев опять закривлялся, начал хихикать, потирал руки, даже, наконец, расчихался, но всё ещё не решался что-нибудь выговорить... — Князь! Сиятельнейший князь! — закоробился опять Лебедев»** [3, с. 173]. Інколи Лебедев справді відчуває каяття, докори совісті, але не може відмовитися від своєї тяги обдурити когось: (15) «— **Из самоумаления, — прошептал Лебедев, всё более и покорнее поникая своею головой»** [3, с. 109]. (16) «— **Истинная правда, ваше превосходительство! — твёрдо и непоколебимо ответил Лебедев, приложив руку к сердцу... / — Низок, низок! — забормотал Лебедев, начиная ударять себя в грудь и всё ниже и ниже наклоняя голову»** [3, с. 160]. (17) «**Лебедев даже руки сложил, как бы в мольбе»** [3, с. 250]. Ф. М. Достоевський своєрідно зображує сміх Лебедева: (18) «**Лебедев оглянулся и, увидев князя, стоял некоторое время как бы поражённый громом, потом бросился к нему с подобо-**

страстною улыбкой, но на дороге опять как бы замер, проговорив впрочем: – Си-си-сиятельныйший князь!» [3, с. 105]. Коли він думає про гроші: (19) «– Ну вот-с, это что называется след-с! — потирая руки, неслышно смеялся Лебедев» [3, с. 251]. Лебедев шанобливо і, водночас, улесливо, навіть зневажливо поводить ся із тими, хто має гроші. Коли не виходить задумане їм погане діло, він на всіх кричить і тупотить ногами. Це характеризує його як людину слабку.

Висновки. Таким чином, у романі Ф. М. Достоевського «Ідіот» є ціла система опису невербальних засобів комунікації персонажів. Ці засоби мають важливе значення в експлікації їхнього соціального статусу в художньому тексті й у процесі подання підтекстової інформації. За допомогою тонко помічених автором жестів і міміки персонаж одразу стає впізнаваним. Ф. М. Достоевський пристосовує наявні в комунікативній поведінці людей невербальні та паравербальні засоби до характерних особливостей, життєвої позиції кожного зі своїх персонажів, його ролі у творі. У результаті проведеного аналізу поданої Ф. М. Достоевським системи опису невербальних засобів комунікації персонажів зі статусом державного службовця у роботі визначено жести й міміка, що характеризують генерала Івана Єпанчина та членів його сім'ї (манірність, дотримання статусних норм пристойності, здатність критично мислити, допитливість); чиновника Гаврила Іволгіна (амбітність, нещирість, неввічливість, недовіра, іронічність, агресія); чиновника Лук'яна Лебедева (улесливість, лестощі, нестриманість, нечесність). Жести і міміка генерала Єпанчина й чиновників Гаврила Іволгіна та Лук'яна Лебедева характеризують різних людей, які перебувають на державній службі. Невербальні засоби комунікації чиновників, загалом, відповідають їхньому соціальному статусу у російському суспільстві останньої третини XIX століття, вони передають почуття та емоції персонажів, доповнюють і виразніше висвітлюють їхню вербальну поведінку, особливості характеру. Це поглиблює розуміння, з одного боку, індивідуальності образів, допомагає більш ясно, жваво і виразно сприймати їх, з іншого, — характеризує соціально-комунікативну специфіку російського чиновництва, відбиваючи звичні мовленнєво-поведінкові ситуації описаної епохи.

Л и т е р а т у р а

1. Аданакова В. И. Паралингвизмы как индикаторы оценочности в художественном тексте. *Стилистический анализ художественного текста*. Смоленск : Изд-во Смоленского гос. ун-та. 1988. С. 22–28.
2. Голованова И. А. Интерпретация поведения литературных персонажей в рамках теории невербальной семиотики. *Вестник Новосибирского государственного университета. Серия : История, филология*. Новосибирск, 2006. Т. 18. Вып. 2. С. 86–95.
3. Достоевский Ф. М. Идиот [Текст]. *Бесплатная электронная библиотека Royallib.ru*. URL : http://royallib.com/book/dostoevskiy_fedor/idiot.html/ (дата обращения 20.01.2022).
4. Зуева Е. А. Вербализация паралингвистических актов в художественном тексте современной немецкой литературы : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Белгород, 2018. 19 с.
5. Иванова Ю. В. Паралингвистические элементы художественного текста : на материале французской прозы XX–XXI веков : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.05. Смоленск, 2009. 357 с.
6. Крейдлин Г. Е. Голос и тон в языке и речи. *Язык о языке* : сб. статей. Москва : Языки русской культуры, 2000. С. 453–501.
7. Накашидзе Н. В. Кинесика и её вербальное выражение в характеристике художественного произведения (на материале англо-американской художественной прозы XX века) : дис. канд. филол. наук : 10.02.04. Москва : МГПИИЯ, 1981. 156 с.
8. Николаева Т. М. Паралингвистика. *Лингвистический энциклопедический словарь* / гл. ред. В. Н. Ярцева. Москва : Сов. энциклопедия, 1990. С. 367.
9. Петлюченко Н. В., Степанов Е. Н., Яроцкая Г. С. и др. Концепты и контрасты : коллективная монография. Одесса : Гельветика, 2017. 632 с.
10. Чан Тхи Суэн, Степанов Е. Н. Жесты и мимика в коммуникативной характеристике чиновника Лебедева (на материале романа Ф. М. Достоевского «Идиот»). *Язык. Коммуникация. Культура : Сб. материалов Первой междунар. заочной науч.-практ. конф. молодых учёных* / Отв. ред. В. В. Богуславская. Москва : ГИРЯП, 2017. С. 520–525.
11. Чан Тхи Суэн. Невербальные средства социальной характеристики персонажа (на материале русского и вьетнамского языков). *Слов'янська філологія у сучасному світі* : зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. конф. (24–25 травня 2021 р.). Одеса : Астропринт, 2021. С. 63–65.

References

1. Adanakova, V. I. (1988), "Paralinguistics as indicators of appraisal in a literary text", *Stylistic analysis of a literary text* ["Paralingvizmy kak indikatory otsenochnosti v khudozhestvennom tekste", *Stilisticheskyy analiz khudozhestvennogo teksta*], Publishing House of the Smolensk State University, Smolensk, pp. 22–28.
2. Golovanova, I. A. (2006), "Interpretation of the behavior of literary characters in the framework of the theory of non-verbal semiotics", *Bulletin of the Novosibirsk State University. Series : History, Philology* ["Interpretatsiya povedeniya literaturnykh personazhey v ramkakh teorii neverbal'noy semiotiki", *Vestnik Novosibirskogo gosudarstvennogo universiteta : Istoriya, Filologiya*], Novosibirsk State University Publishers, Novosibirsk, Vol. 18, Issue 2, pp. 86–95.
3. Dostoevsky, F. M. "Idiot" [Text], *Free electronic library Royallib.ru*. Available at : http://royallib.com/book/dostoevskiy_fedor/idiot.html/ (Accessed 01/20/2022).

4. Zueva, E. A. (2018), *Verbalization of paralinguistic acts in the artistic text of modern German literature* : Author's thesis [*Verbalizatsiya paralingvisticheskikh aktov v khudozhestvennom tekste sovremennoy nemetskoj literatury* : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.04], Belgorod, 2018. 19 p.
5. Ivanova, Yu. V. (2009), *Paralinguistic elements of a literary text: on the material of French prose of the XX-XXI centuries* : Thesis [*Paralingvisticheskiye elementy khudozhestvennogo teksta : na materiale frantsuzskoy prozy XX vekov* : dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.05.], Smolensk, 357 p.
6. Kreidlin, G. E. (2000), "Voice and tone in language and speech", *Language about language* : Collection of articles ["Golos i ton v yazyke i rechi", *Yazyk o yazyke* : sb. statey.], Languages of Russian Culture Publishing house, Moscow, pp. 453–501.
7. Nakashidze, N. V. (1981), *Kinesics and its verbal expression in the characterization of a work of art (based on the Anglo-American fiction of the 20th century)* : Thesis [*Kinesika i yeyo verbal'noye vyrazheniye v kharakteristike khudozhestvennogo proizvedeniya (na materiale anglo-amerikanskoy khudozhestvennoy prozy 20 veka)* : dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.04], Moscow State Pedagogical Institute of Foreign Languages, Moscow, 156 p.
8. Nikolaeva, T. M. "Paralinguistics", *Linguistic Encyclopedic Dictionary* ["Paralingvistika", *Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar*], V. N. Yartseva (ed.), Soviet Encyclopedia Publishing House, Moscow, 1990, p. 367.
9. Petlyuchenko, N. V., Stepanov, Ie. N., Yarotskaya, G. S. and others (2017), *Concepts and contrasts* : a collective monograph [*Kontsepty i kontrasty* : kollektivnaya monografiya], Helvetika Publishing House, Odessa, 632 p.
10. Trần Thị Xuyên, Stepanov, Ie. N. (2017), "Gestures and facial expressions in the communicative characterization of an official Lebedev (based on the material by F. M. Dostoevsky's novel «Idiot»)", *Language. Communication. Culture : Proceedings of the First International Distance Scientific and Practical Conference of Young Scientists* ["Zhesty i mimika v kommunikativnoy kharakteristike chinovnika Lebedeva (na materiale romana F. M. Dostoyevskogo «Idiot»)", *Yazyk. Kommunikatsiya. Kul'tura* : sb. materialov Pervoy mezhdunarodnoy zaochnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii molodykh uchonykh], The Pushkin State Russian Language Institute, Moscow, pp. 518–525.
11. Trần Thị Xuyên (2021), "Non-verbal means of the character's social characteristics (on the material of Russian and Vietnamese languages)", *Slavic philology in the modern world : Proceedings of the 1st International scientific & practice conf.* (May 24–25, 2021, Odessa) ["Neverbal'nye sredstva sotsial'noy kharakteristiki personazha (na materiale russkogo i v'etnamskogo yazykov)", *Slov'yans'ka filolohiya u suchasnomu sviti* : zb. materialiv I Mizhnarodnoyi nauk.-prakt. konf. (24–25 travnya 2021 r.)], Odessa I. I. Mechnikov National University, Astroprint, Odessa, pp. 63–65.

TRẦN THỊ XUYÊN,

Post-graduate student of the Department of General and Slavic Linguistics, Odessa I. I. Mechnikov National University; 24/26, Frantsuzkyi blvd., Odessa, 65058, Ukraine; tel.: +38 067 8950289; e-mail: tranthixuyen12sls@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-0530-2668

NON-VERBAL MEANS OF COMMUNICATION AND REFLECTION OF THE SOCIAL STATUS OF OFFICIALS IN F. M. DOSTOEVSKY'S NOVEL «IDIOT»

Summary. The main *purpose* of this study is to analyze the skill of Fedor M. Dostoevsky in depicting non-verbal means of communication that can reflect the social status of officials in the novel "The Idiot" by using language units. The *object* of study is language units that indicate the behavior of officials of different levels: high level (General Ivan Fedorovich Yepanchin), middle level (Gavrila Ardalionovich Ivolgin) and low level (Lukyan Timofeevich Lebedev). The *subject* of the analysis is the common and different features of non-verbal communication of these officials, which characterize the commonality and differences in their social status. An analysis of the system for describing the non-verbal means of communication of characters with the status of a government official was the *result* of this study. Gestures and facial expressions characterizing General Ivan Yepanchin and members of his family (primness, observance of status norms of decency, the ability to think critically, curiosity); official Gavrila Ivolgin (ambition, insincerity, impoliteness, distrust, irony, anger); official Lukyan Lebedev (subservience, flattery, intemperance, dishonesty) are established in this work. The article *concludes* that the description of the non-verbal behavior of the characters in a work of art is important in the explication of their social status, hiding part of the subtext information. With the help of gestures and facial expressions, the character becomes recognizable. Fedor M. Dostoevsky adapts the paraverbal means available in the communicative behavior of people to the typical and characteristic features, life position of each of his characters, his role in the work.

Key words: non-verbal means, communication, gesture, facial expressions, social status, official, artistic character, Fedor M. Dostoevsky.

Статтю отримано 21.02.2022 р.